

บทความวิจัย

การวิเคราะห์ปัญหาความยากจนในอำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา

ตุลา คมกฤต มโนรัตน์ *

กนกพร ฉิมพลี [†]นุชจรี ภัคติจอหอ [‡]จารุกิตติ์ ไชยรัต [§]ณัฐฐินีภรณ์ จันทโรนัย ^{**}

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ปัญหาความยากจนในพื้นที่อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา โดยใช้ฐานข้อมูลประชากรจาก TPMAAP ระบียบวิธีการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และใช้การวิเคราะห์ค่าสหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน ผลการวิจัย พบว่า มีครัวเรือนยากจน 749 ครัวเรือน มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 3,392 บาท ระดับทุนมนุษย์ 2.01 ระดับทุนกายภาพ 2.87 ระดับทุนเศรษฐกิจ 2.03 ระดับทุนธรรมชาติ 2.54 ระดับทุนสังคม 2.23 และ สาเหตุความยากจน พบว่า มติทุนมนุษย์ ประชาชนส่วนใหญ่มีการศึกษาต่ำกว่าประถมศึกษาปีที่ 6 มติทุนกายภาพ สภาพบ้านเรือนที่อยู่อาศัยทรุดโทรม และขาดการรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากหน่วยงานราชการ มติทุนการเงิน ครัวเรือนส่วนใหญ่มีหนี้สิน มติทุนธรรมชาติ หลายครัวเรือนอยู่ในพื้นที่ประสบภัย และ มติทุนทางสังคม พบว่า ส่วนใหญ่ยังขาดกติกากในการอยู่ร่วมกันของชุมชน การวิเคราะห์ค่าสหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน ระหว่างระดับความยากจนหรือทุนเศรษฐกิจกับทุนในมิติต่าง ๆ พบว่า ทุนเศรษฐกิจมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับทุนมนุษย์ ทุนกายภาพ ทุนทางธรรมชาติ และทุนทางสังคม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

คำสำคัญ: ความยากจน, คนจน, การวิเคราะห์ปัญหาความยากจน, การแก้ปัญหาความยากจน, อำเภอเฉลิมพระเกียรติ, จังหวัดนครราชสีมา

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, E-mail: tulakhomkit.m@nrru.a.th

[†] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, E-mail: kanokporn.c@nrru.ac.th

[‡] อาจารย์ ดร., คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, E-mail: nutcharee.p@nrru.ac.th

[§] อาจารย์, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, E-mail: jarukit.c@nrru.ac.th

^{**} พยาบาลวิชาชีพชำนาญการพิเศษ, คณะพยาบาลศาสตร์สถาบันพระบรมราชชนก วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนครราชสีมา,

E-mail: nattineeporn2509@gmail.com

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากหน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.)

(Received: 26/09/23, Revised: 21/06/24, Accepted: 10/07/24)

Research Article

Poverty's Problems Analysis at Chaloem Phra Kiat District,
Nakhon Ratchasima ProvinceTula Khomkit Manorat ^{††}Kanokporn Chimplee ^{††}Nutcharee Pakdeechoho ^{§§}Jarukit Chairod ^{***}Nattineeporn Chantaranothai ^{†††}

Abstract

This research aimed to analyze the poverty problems of Chaloem Phra Kiat District, Nakhon Ratchasima Province, using Thai People Map and Analytics Platform (TPMAP). Quantitative and qualitative analysis approaches were used in this study. Research instruments were an interview and a questionnaire. Pearson correlation analysis was used to analyze quantitative data. Results indicated that 749 households were categorized in poor income level with 3,392 Baht per month. Their human capital level was 2.01, physical capital was at 2.87, economic capital was 2.03, natural capital was 2.54, and social capital was 2.23. According to human capital dimension, the poverty cause was poor civilians had low education levels (mostly earned below primary educational degree). In terms of physical capital dimension, this study found that their housing conditions were bad. It was very difficult for them to appreciate and access governmental news and services. In terms of financial capital dimension, this study found that the majority of them had high levels of housing debts. In terms of natural capital dimension, this study found that the studied areas were facing several disasters. In terms of social capital dimension, these poor civilians lacked their own social rules and agreements in the community. Pearson's correlation coefficients revealed that economic capital was positively correlated with human capital, physical capital, natural capital, and social capital.

Keywords: poverty, poor civilians, poverty problem analysis, poverty problem solving, Chaloem Phra Kiat district, Nakhon Ratchasima province

^{††} Assistant Professor, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Ratchasima Rajabhat University, E-mail: tulakhomkit.m@nrru.a.th

^{††} Assistant Professor Dr., Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Ratchasima Rajabhat University, E-mail: kanokporn.c@nrru.ac.th

^{§§} Lecturer Dr., Faculty of Management Science, Nakhon Ratchasima Rajabhat University, E-mail: nutcharee.p@nrru.ac.th

^{***} Lecturer, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Ratchasima Rajabhat University, E-mail: jarukit.c@nrru.ac.th

^{†††} Registered Nurse, Senior Lecturer, Faculty of Nursing, The Praboromarajchanok Institute, Boromarajonani College of Nursing Nakhon Ratchasima, E-mail: nattineeporn2509@gmail.com

This research was funded by the Program Management Unit on Area Based Development (PMU A)

(Received: 26/09/23, Revised: 21/06/24, Accepted: 10/07/24)

1. บทนำ

ความยากจนเป็นปัญหาทางสังคมที่อยู่ในสังคมไทยมาช้านาน ภาครัฐในแต่ละยุคสมัยมีความพยายามในการลดความเหลื่อมล้ำของความยากจนในสังคมลง จากสถานการณ์ความยากจนของประเทศไทย ตั้งแต่ ปี 2531-2562 มีทิศทางปรับตัวดีขึ้น โดยสัดส่วนคนยากจนมีแนวโน้มลดลงมาก จาก 65.17% เมื่อปี 2531 เหลือ 6.24% ในปี 2562 คิดเป็นจำนวน 4.3 ล้านคน หากพิจารณาเป็นระดับครัวเรือน ในปี 2562 มีครัวเรือนยากจนทั้งสิ้น 1.31 ล้านครัวเรือน หรือคิดเป็นสัดส่วน 5.04% ของครัวเรือนทั้งหมด ลดลงเมื่อเทียบกับ 1.85 ล้าน ครัวเรือน หรือ 7.64% ในปี 2561 (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2563) จนกระทั่งในปี 2563 ผลกระทบการแพร่ระบาดของโควิด 19 ทำให้เศรษฐกิจไทยหดตัวรุนแรง ส่งผลกระทบต่อระดับรายได้และความ เป็นอยู่ของประชาชน นอกจากนั้น อัตราการว่างงานมีการปรับตัวเพิ่มสูงขึ้น อันส่งผลกระทบต่อภาคธุรกิจขนาด เล็ก (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2563) จากการสำรวจผลกระทบด้านเศรษฐกิจ ภายหลังสถานการณ์โรคระบาดโควิด 19 ในจังหวัดนครราชสีมา ในปี 2564 พบว่า ครัวเรือนมีสมาชิกที่ถูกเลิกจ้าง งานถาวร ร้อยละ 89.76 ถูกเลิกจ้างงานชั่วคราวร้อยละ 88.05 และทำให้มีรายได้ลดลงถึงร้อยละ 53.41 ทำให้ ประชากรในพื้นที่เกิดภาวะหนี้สิน มีการกู้เงินนอกระบบ เงินกองทุนหมู่บ้าน และธนาคาร โดยส่วนใหญ่ประชาชน ในหมู่บ้านจะกู้มาเพื่อประกอบอาชีพ ส่งผลให้ประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นหนี้เพิ่มสูงขึ้น

จากฐานข้อมูล TPMAAP พบว่า อำเภอเฉลิมพระเกียรติ ถือเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดนครราชสีมา ที่มีปัญหาความยากจนของประชาชนอยู่ในระดับสูง โดยมีครัวเรือนยากจนจำนวน 749 ครัวเรือน ประชากรร้อยละ 85 อยู่ในวัยที่สามารถทำงานได้และมีสุขภาพปกติ โดยมีกลุ่มที่ว่างงานและพร้อมที่จะทำงานเสริม ร้อยละ 61 และมีที่ดินเป็นของตนเองร้อยละ 84 ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีความเหมาะสมในการยกระดับคุณภาพชีวิตครัวเรือน โดยพื้นที่มี ทุนกายภาพและทุนทรัพยากรทางธรรมชาติที่เหมาะสม เช่น พื้นที่อุดมสมบูรณ์ ใกล้เคียงแหล่งน้ำใหญ่ ตลอดจนภูมิ ประเทศที่ใกล้ตัวจังหวัด ทำให้มีความสะดวกในการเดินทางและขนส่ง

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่า อำเภอเฉลิมพระเกียรติ เป็นอำเภอที่มีศักยภาพสามารถยกระดับ ครัวเรือนยากจนเหล่านั้น ให้กลายเป็นประชากรกลุ่มที่หลุดพ้นความยากจนได้ โดยการดำเนินงานแก้ไขปัญห ความยากจนของพื้นที่จำเป็นต้องอาศัยการวิเคราะห์รากเหง้าของปัญหาความยากจนของประชากรในพื้นที่ และความร่วมมือกันในการทำงานร่วมกันในทุกภาคส่วนของภาคีเครือข่ายในทั้งระดับชุมชน อำเภอ และจังหวัด เพื่อการพัฒนาบนพื้นฐานความต้องการของท้องถิ่นในทุก ๆ มิติ และเป็นการผสมผสานพลังความร่วมมือ ผลักดันให้ เกิดผลผลิตและผลลัพธ์ที่มีประสิทธิภาพ นำไปสู่ความยั่งยืน และสร้างความเข้มแข็งของชุมชนต่อไป ดังนั้น การ สนับสนุนประชาชนในพื้นที่ในการพัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็ง จึงเป็นทางเลือกในการพัฒนาประชาชนใน พื้นที่ให้ก้าวพ้นความยากจนอย่างยั่งยืน

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 1) เพื่อวิเคราะห์ปัญหาความยากจนในอำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา
- 2) เพื่อวิเคราะห์แนวทางเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนในอำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา และในระดับประเทศ

3. การทบทวนวรรณกรรม

3.1 แนวคิดเกี่ยวกับความยากจน

ธนาคารโลก (World Bank, 2001) ได้นิยามความหมายของความยากจนไว้ว่า คือ ความขาดแคลนที่เด่นชัดในความเป็นอยู่ที่ดี โดยสาเหตุสำคัญของความยากจนว่า ส่วนใหญ่ล้วนมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสภาพพื้นที่ ชุมชน ครัวเรือน และบุคคลต่าง ๆ หรือกล่าวคือ สาเหตุของความยากจนมีความเกี่ยวข้องกับ สภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย นโยบายของภาครัฐ และระดับความเข้มแข็งของสังคมที่บุคคลนั้น ๆ อาศัยอยู่ (Ellis, 2000; Haughton & Khandker, 2009) ส่วนแนวทางแก้ไขปัญหาคความยากจนนั้น นักเศรษฐศาสตร์ส่วนใหญ่เสนอแนวคิดในการแก้ไขปัญหาความยากจนด้วยการลดความเหลื่อมล้ำทางรายได้ แต่เนื่องจากปัญหาความยากจนเป็นปัญหาที่มีความยุ่งยาก ซับซ้อน หลากหลายมิติ ดังนั้น การแก้ไขปัญหาคความยากจนจึงเป็นการแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้างมากกว่าการแก้ไขปัญหาคชั่วคราวแบบสังคมสงเคราะห์ และจากผลการวิจัยของ ชูจิต ขายทวีป (2559) พบว่า ปัจจัยสำเร็จของการลดปัญหาคความยากจน ได้แก่ การมีส่วนร่วม การกระจายทรัพยากร นโยบาย การจัดคอร์รับชั่น และ การตื่นรู้ของประชาชน เป็นปัจจัยหลักที่สามารถนำไปสู่การลดลงของปัญหาคความยากจนอย่างยั่งยืน และทำให้เกิดการกินดี อยู่ดี มีสุข

3.2 แนวคิดการพัฒนาเชิงพื้นที่แบบองค์รวม

การพัฒนาเชิงพื้นที่แบบองค์รวม (Holistic Area-Based Community Development: HAB) เป็นแนวคิดที่ถูกพัฒนาขึ้นจาก สำนักงานกิจการเพื่อสังคม เครือเบทาโกร มีแนวทางการพัฒนาใน 5 ด้าน โดยเข้าไปช่วยชาวบ้านให้มีความเข้มแข็งและมีคุณภาพชีวิต ในด้านเศรษฐกิจ สุขภาพ สิ่งแวดล้อม สังคม และการศึกษา เพื่อสร้าง Holistic-Area Based Community Development หรือ ชุมชนต้นแบบที่มีคุณภาพชีวิตที่ดี อาชีพดี สุขภาพดี สิ่งแวดล้อมดี สังคมดี โดยมีความรู้คู่คุณธรรม ในการทำงานรูปแบบ HAB-Model จึงต้องมองแบบเป็นองค์รวม คือพัฒนาในทุก ๆ ด้านที่เกี่ยวข้อง จะทำเพียงด้านใดด้านหนึ่งการพัฒนาคุณภาพชีวิตไม่สามารถไปถึงแก้ไขปัญหาคได้อย่างยั่งยืน แต่จะเริ่มด้านใดก่อนนั้น ขึ้นอยู่กับความต้องการของชุมชนเป็นหลัก แล้วจึงขยายกิจกรรมไปด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องจนครบทุกด้าน

3.3 แนวคิดการดำรงชีพอย่างยั่งยืน

แนวคิดการดำรงชีพอย่างยั่งยืน (Sustainable Livelihood) ได้ก่อกำเนิดขึ้นฐานะแนวคิดการอธิบายศักยภาพในการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของผู้คนในสังคมชนบทในการดำรงชีพอย่างยั่งยืน Chambers and Conway (1992) ได้นิยามการดำรงชีพว่าหมายถึง ความสามารถในการเข้าถึงทรัพยากรที่จำเป็นต่อวิถีการดำรงชีพ โดยทรัพยากรการดำรงชีพ (Livelihood Resources/Assets) ทั้ง 5 ด้านประกอบด้วย

3.1 ทุนทรัพยากรมนุษย์ (Human Capital) หมายถึง ทักษะ ความรู้ ความสามารถในการดำเนินงาน และสุขภาพที่ดี ประกอบด้วย 1) สุขภาพ 2) สวัสดิการ 3) พูดภาษาไทย 4) อ่านภาษาไทย 5) การศึกษาสูงสุด 6) กำลังศึกษา 7) สถานภาพการศึกษา 8) สถานภาพการทำงาน 9) อาชีพ และ 10) ทักษะ

3.2 ทุนทางสังคม (Social Capital) หมายถึง ทรัพยากรที่มีอยู่ในสังคมที่คนนำมาใช้ในการบรรลุเป้าหมายในการดำรงชีพ ประกอบด้วย เกณฑ์ตัวชี้วัด 1) การช่วยเหลือกัน 2) กติกาการอยู่ร่วมกัน 3) การปฏิบัติตามกฎระเบียบฯ 4) การจัดการปัญหาขัดแย้ง 5) ที่มีความรู้ในการแก้ไขปัญหา 6) เคยได้ใช้ความรู้จากผู้ที่มีความรู้ 7) มีประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหา 8) มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการชุมชน 9) การเข้าร่วมกลุ่มกิจกรรม (การเป็นสมาชิก) 10) การเข้าร่วมกลุ่มกิจกรรม (สามารถพึ่งพาได้) 11) การเข้าร่วมกลุ่มกิจกรรม (ปัญหาการเข้าร่วม) 12) การเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน (ระดับการมีส่วนร่วม) 13) การเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน (ความถี่การเข้าร่วม)

3.3 ทุนทางธรรมชาติ (Natural Capital) หมายถึง แหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่ซึ่งการดำรงชีพประกอบด้วยเกณฑ์ตัวชี้วัด 1) ทรัพยากรฯ เพื่อการยังชีพ 2) ทรัพยากรฯ เพื่อสร้างรายได้ 3) บ้านพักอาศัยอยู่ในพื้นที่ภัยพิบัติ 4) สามารถแก้ปัญหารับมือภัยพิบัติในบ้านพักอาศัย 5) ที่ทำกินอยู่ในพื้นที่ภัยพิบัติ และ 6) สามารถแก้ปัญหารับมือภัยพิบัติในพื้นที่ทำกิน

3.4 ทุนทางกายภาพ (Physical Capital) หมายถึง โครงสร้างพื้นฐานและสินค้าที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ ทุนกายภาพ ประกอบด้วยเกณฑ์ตัวชี้วัด 1) การเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัย 2) สภาพที่อยู่อาศัย 3) สภาพบ้านเรือนเรียบร้อย 4) มีการจัดระบบระบายน้ำ 5) ห้องส้วมที่สะอาด 6) มีการคัดแยกขยะ 7) ไฟฟ้า 8) ใช้ประปา 9) น้ำจากแหล่งน้ำ 10) ชื่อน้ำกิน/ใช้ 11) ความมั่นคงของที่ทำกิน 12) การใช้น้ำเพื่อทำการเกษตร 13) ปัญหาเกี่ยวกับพื้นที่ทำกิน 14) อุปกรณ์สารสนเทศ (โทรศัพท์บ้าน) 15) อุปกรณ์สารสนเทศ (โทรศัพท์มือถือ) 16) อุปกรณ์สารสนเทศ (คอมพิวเตอร์) 17) ถนน/เส้นทางสาธารณะ 18) ช่องทางการสื่อสาร 19) แหล่งข่าวสร้างรายได้ และ 20) ใช้เทคโนโลยีฯ สร้างรายได้

3.5 ทุนทางการเงิน (Financial Capital) หมายถึง ทรัพยากรทางการเงินที่คนใช้ในการบรรลุเป้าประสงค์ของการดำรงชีพ ประกอบด้วยเกณฑ์ตัวชี้วัด 1) มีหนี้สิน 2) มีการออม 3) การเข้าถึงแหล่งสินเชื่อ และ 4) มีทรัพย์สินประกอบอาชีพ

โดยการวัดครัวเรือนยากจน สามารถแบ่งเป็น 4 ระดับ ดังต่อไปนี้คือ

- ระดับ 1 อยู่ลำบาก เป็นกลุ่มที่ขาดแคลนปัจจัยการดำรงชีวิตพื้นฐาน ต้องนำเข้าสู่ระบบสวัสดิการรัฐเร่งด่วน (ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 1.00 - 1.75)
- ระดับ 2 อยู่ยาก เป็นกลุ่มที่มีปัจจัยพื้นฐานเพียงพอในการดำรงชีพในแต่ละวันต้องเร่งดำเนินการจัดหาปัจจัยดำรงชีพ (ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 1.76 - 2.50)
- ระดับ 3 อยู่พอได้ เป็นกลุ่มที่มีฐานทุนในการดำรงชีพ แต่ยังไม่เพียงพอที่จะอยู่รอดได้อย่างปลอดภัย เมื่อประสบกับสภาวะแปรปรวนต่าง ๆ จำเป็นต้องสร้างภูมิคุ้มกัน (ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 2.51 - 3.25)
- ระดับ 4 อยู่ดี เป็นกลุ่มที่มีภูมิคุ้มกันต่อสภาวะความแปรปรวน/ความเสี่ยงต่าง ๆ ที่เพียงพอในการวางแผนอนาคตของตนเองและครอบครัว และเป็นฐานทุนระดับชุมชนได้ (ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.26 - 4.00)

จากการศึกษาปัญหาความยากจนในประเทศไทย ธนพล สราญจิตร (2558) พบว่า ปัญหาและสาเหตุของความยากจนมาจากสาเหตุสำคัญ สองประการ คือ สาเหตุจากปัจจัยภายในตัวบุคคล และสาเหตุจากปัจจัยภายนอกตัวบุคคล สำหรับแนวทางในการแก้ปัญหาความยากจนนั้นรัฐบาลต้องเป็นตัวหลักในการขับเคลื่อนการแก้ปัญหาความยากจนให้เกิดขึ้นอย่างจริงจังโดยมีการมุ่งเน้นการเสริมสร้างให้ตัวบุคคลและ ชุมชนท้องถิ่นมีการพึ่งพาตัวเองในการส่งเสริมการประกอบอาชีพให้มีรายได้เพียงพอในการดำเนินชีวิตอย่างยั่งยืน และมุ่งส่งเสริมความร่วมมือทั้งภาครัฐและเอกชนให้เข้ามามีส่วนร่วม โดยวิบูลย์ รัตนภรณ์วงศ์ และคณะ (2563) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่องการพัฒนาารูปแบบการแก้ปัญหาความยากจนของชุมชนในประเทศไทย พบว่า รูปแบบการแก้ปัญหาความยากจนของชุมชนในประเทศไทยที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย 4 ตัวแปร ได้แก่ 1) มาตรการของรัฐและท้องถิ่น 2) แนวทางการดำเนินการของพฤติกรรมบุคคลและครอบครัว 3) แนวทางการดำเนินการของชุมชน และ 4) ผลการแก้ปัญหาความยากจน มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงปริมาณ โดยตัวแปรมาตรการของรัฐและท้องถิ่นมีอิทธิพลต่อผลการแก้ปัญหาความยากจนมากที่สุด และจากการศึกษาของสมชัย ศรีนอก (2561) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง คนจน 4.0: นวัตกรรมสร้างความจนและแก้ปัญหาความจน พบว่าหลักสำคัญของการแก้ไขปัญหาความยากจน คือ ต้องมีการปรับกระบวนการทัศน์และการบริหารจัดการรูปแบบใหม่ที่เรียกว่าการสร้าง “นวัตกรรมในการแก้ไขปัญหาความยากจน”

4. ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้การวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพ (Quantitative and Qualitative Research) ดังนี้

4.1 ประชากร

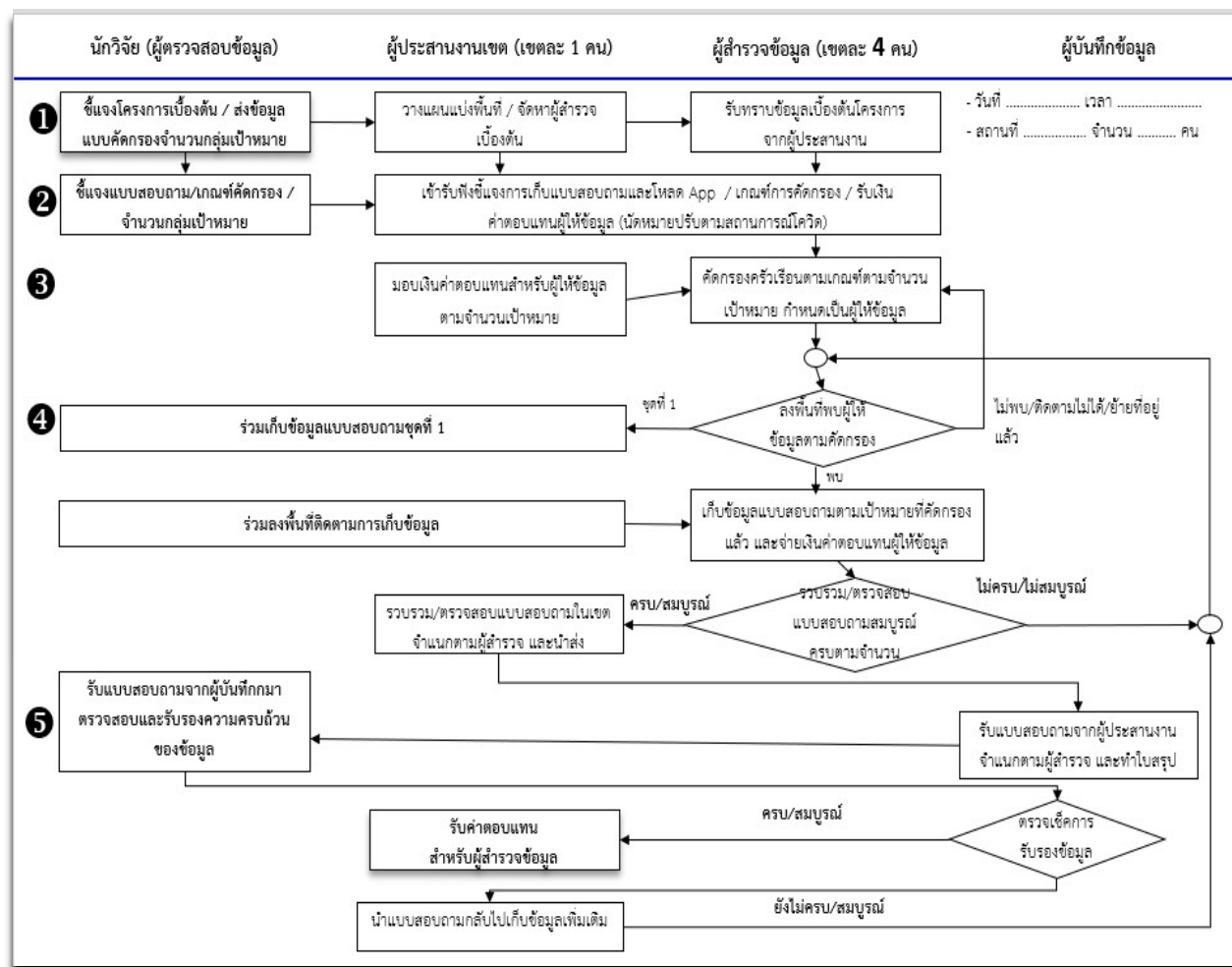
การศึกษานี้ในครั้งนี้ หน่วยการวิเคราะห์เป็นระดับครัวเรือน โดยมุ่งศึกษาการแก้ไขปัญหาความยากจนในระดับครัวเรือนในพื้นที่ อำเภอดงหลวง จังหวัดน่าน ตามเกณฑ์ฐานข้อมูลใน TMAP: Thai People Map and Analytics Platform หรือ ระบบบริหารจัดการข้อมูลการพัฒนาคนแบบชี้เป้า ที่ถูกพัฒนาโดยคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) และ ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ (เนคเทค-สวทช.) TMAP นั้นมีแหล่งข้อมูลจากหลายแหล่ง เช่น ข้อมูล จปฐ. จากกรมการพัฒนาชุมชน ข้อมูลผู้ลงทะเบียนสวัสดิการแห่งรัฐ จากกระทรวงการคลัง ข้อมูลเบี้ยยังชีพ ข้อมูลคนพิการ สิทธิการรักษาพยาบาล และ ข้อมูลเชิงลึกต่าง ๆ ซึ่งสามารถใช้ระบุปัญหาความยากจนในทุกระดับ โดยพิจารณาด้านสุขภาพ ด้านการศึกษา ด้านการเงิน ด้านความเป็นอยู่ และด้านการเข้าถึงบริการรัฐ ทำให้การแก้ปัญหาตรงกับกลุ่มเป้าหมายและตรงกับความต้องการหรือสภาพปัญหาได้

4.2 วิธีการศึกษา

4.2.1 การศึกษาจากข้อมูลเอกสาร (Document Study) มีการศึกษาบทวนรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง บทความ และเอกสารทางราชการต่าง ๆ ทั้งระดับจังหวัด อำเภอ ตำบลและหมู่บ้าน เป็นต้น

4.2.2 การศึกษาโดยวิธีการใช้แบบสอบถาม และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกรายบุคคล ซึ่งผู้เก็บข้อมูลจะมีการทำความเข้าใจเกี่ยวกับเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลอย่างลึกซึ้งก่อนเริ่มดำเนินงาน โดยการดำเนินงานในระบบการค้นหาและสอบถามข้อมูลคนจน มีรายละเอียดแต่ละกิจกรรม ดังนี้

- 1) การประชุมคณะนักวิจัยเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ในการดำเนินงาน
- 2) การดำเนินการค้นหาและสอบถามข้อมูลคนจนตามรายชื่อที่ปรากฏใน TMAP
- 3) นักวิจัยเข้าพบผู้นำท้องถิ่น เพื่อชี้แจงรายละเอียดการดำเนินงานของโครงการวิจัยฯ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการลงพื้นที่สำรวจข้อมูล
- 4) การลงพื้นที่เก็บข้อมูลในพื้นที่เขตอำเภอดงหลวง จังหวัดน่าน
- 5) นำข้อมูลที่มีการลงระบบ PPPCONNECT: Practical Poverty Platform-PPP Connect หรือ ระบบข้อมูลครัวเรือนยากจนระดับพื้นที่ เป็นเครื่องชี้วัดความยากจนหลากหลายมิติ ได้แก่ ด้านทุนมนุษย์ ทุนเศรษฐกิจ ทุนธรรมชาติ ทุนกายภาพ และทุนสังคม

ภาพที่ 1 ระบบและกลไกการเก็บข้อมูล

4.2.3 นำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจมาวิเคราะห์ถึงปัญหาและความสัมพันธ์ ตลอดจนเสนอวิธีทางในการแก้ไขปัญหาภายในพื้นที่ให้ตรงตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย เพื่อความยั่งยืนในการแก้ไขปัญหาเหล่านี้ให้ลดน้อยถอยลง จนหายไปจากพื้นที่ในที่สุด

4.3 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) แบ่งออกเป็น 2 ส่วนหลัก คือ

4.3.1 ข้อมูลพื้นฐานของครัวเรือนและทีมสำรวจข้อมูล

4.3.2 ฐานทุนของเป้าหมาย/ครัวเรือนเป้าหมาย ซึ่งแบ่งออกเป็น 7 ส่วนย่อย 57 ข้อคำถาม โดย

นำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจมาวิเคราะห์ปัญหา ความสัมพันธ์ของความยากจนของครัวเรือนในพื้นที่

4.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล/ประเมินผลในระบบค้นหาและสอบทานข้อมูลคนจน อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา เป้าหมายที่กำหนด 749 ครั้วเรือน โดยมีการใช้ระบบการวิเคราะห์ข้อมูลจากหน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) และใช้การวิเคราะห์ค่าสหสัมพันธ์แบบเพียร์สันเพื่อความสัมพันธ์ระหว่างมิติทุนต่าง ๆ ทั้ง 5 ด้าน ที่เกี่ยวข้องกับความยากจน

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดในการวิจัย

5. ผลการศึกษา

จากข้อมูลการสำรวจครัวเรือนยากจนในอำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา ในปี พ.ศ. 2564 จำนวน 5 ตำบล รายละเอียดดังนี้

จากตารางที่ 1 พบว่า ครัวเรือนยากจนในอำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา มีจำนวนครัวเรือนยากจนเป้าหมายทั้งสิ้น 749 ครัวเรือน จำนวนคนจน 2,824 คน เฉลี่ยครัวเรือนละ 4 คน ครัวเรือนยากจนทั้งหมดมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 3,392.56 บาท

ตารางที่ 1 ข้อมูลการสำรวจครัวเรือนยากจน อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา

พื้นที่	ตำบล	ครัวเรือน	คนจน	เฉลี่ยคน/ ครัวเรือน	รายได้เฉลี่ย/เดือน
อำเภอเฉลิมพระเกียรติ	5	749	2,824	4	3,392.56

ที่มา: จากการสำรวจ (2564)

จากตารางที่ 2 พบว่า สมาชิกส่วนใหญ่ของครัวเรือนยากจนในอำเภอเฉลิมพระเกียรติ มีอายุอยู่ในกลุ่ม 45-59 ปี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 23.47 รองลงมา คือ 60-79 ปี คิดเป็นร้อยละ 19.11 และ 30-44 ปี คิดเป็นร้อยละ 18.68 เป็นต้น ตามลำดับ

ตารางที่ 2 สมาชิกในครัวเรือนยากจนมีอายุตั้งแต่แรกเกิด

หน่วย : คน

ช่วงอายุ	0-14 ปี	15-29 ปี	30-44 ปี	45-59 ปี	60-79 ปี	มากกว่า 74 ปีขึ้นไป
อำเภอเฉลิมพระเกียรติ	388	494	519	652	531	194
ร้อยละ	13.97	17.78	18.68	23.47	19.11	6.98

ที่มา: จากการสำรวจ (2564)

จากตารางที่ 3 พบว่า รายได้ของครัวเรือนยากจนในอำเภอเฉลิมพระเกียรติ ส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ยต่อคน เท่ากับ 8,714.69 บาท รายได้ส่วนใหญ่มาจากการประกอบอาชีพอิสระ รองลงมาคือรายได้จากสวัสดิการ 1,926.03 บาท ถัดมาคือ รายได้ส่งกลับ รายได้จากการเกษตร ปศุสัตว์ และ ประมง ตามลำดับ

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ยในแต่ละประเภทรายได้ในอำเภอเฉลิมพระเกียรติ

หน่วย : บาท

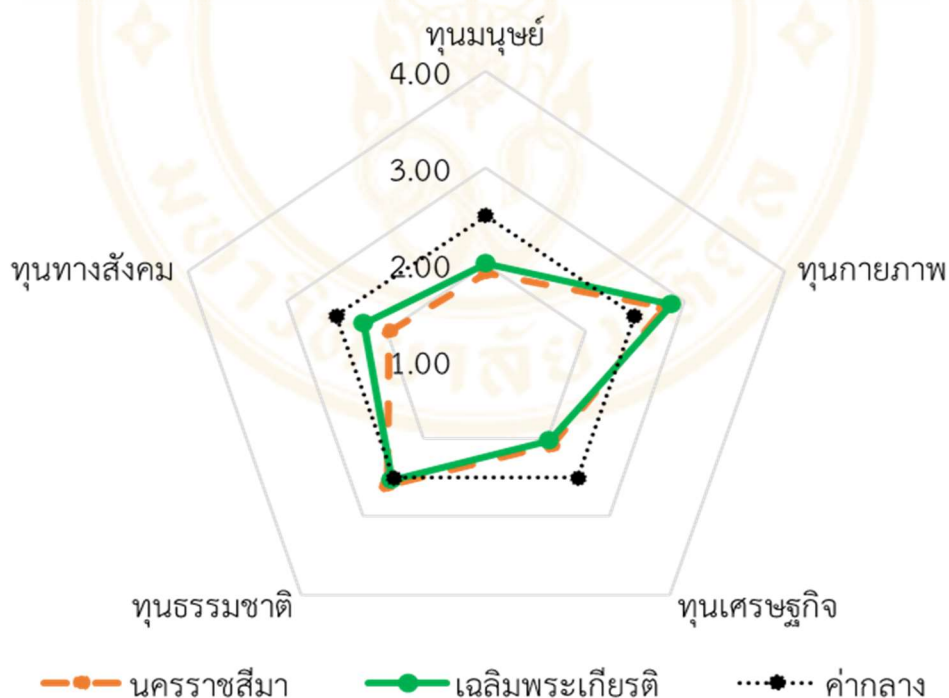
ประเภทรายได้	รายได้เฉลี่ย/ คน	สวัสดิการ	การเกษตร	ปศุสัตว์	ประมง	ส่งกลับ	รายได้เฉลี่ย/ เดือน
อำเภอเฉลิมพระเกียรติ	8,714.69	1,926.03	577.70	18.97	6.68	581.14	3,392.56

ที่มา: จากการสำรวจ (2564)

การวิเคราะห์สาเหตุความยากจนของคนจนกลุ่มเป้าหมายตามกรอบแนวคิดการดำรงชีพอย่างยั่งยืน (Sustainable Livelihoods Framework: SLF) มีรายละเอียดดังนี้

สำหรับการพัฒนาระบบฐานข้อมูลครัวเรือนยากจนในอำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมาได้มีการดำเนินงานผ่าน ระบบ PPPCONNEXT หรือระบบข้อมูลครัวเรือนยากจนระดับพื้นที่ โดยมีการนำข้อมูลจากการค้นหาและสอบทานข้อมูลครัวเรือนยากจนในพื้นที่จำนวน 749 ครัวเรือน เข้าสู่ระบบฐานข้อมูลผ่านโปรแกรมจัดการฐานข้อมูล (DBMS TOOLS) และมีการวิเคราะห์ข้อมูลปัญหาและฐานทุนครัวเรือนยากจน

จากการวิเคราะห์ทุน 5 มิติ พบว่า อำเภอเฉลิมพระเกียรตินั้นทุนกายภาพ และทุนธรรมชาติ อยู่ในระดับ 3 คือ อยู่พอได้ โดยทุนสังคม ทุนเศรษฐกิจ และทุนมนุษย์ อยู่ในระดับ 2 คือ อยู่ยาก และเมื่อพิจารณาทุน 5 มิติ ในระดับครัวเรือนสามารถจำแนกได้ คือ ทุนมนุษย์นั้น ส่วนใหญ่อยู่ในระดับอยู่ยาก ส่วนทุนกายภาพ ส่วนใหญ่อยู่ในระดับอยู่พอได้ และไม่มีอยู่ลำบาก อันแสดงให้เห็นถึงความพร้อมของทุนด้านกายภาพของพื้นที่ ส่วนทุนเศรษฐกิจ ส่วนใหญ่อยู่ในระดับอยู่ยาก อันสะท้อนถึงปัญหาทางเศรษฐกิจ โดยมีครัวเรือนอยู่ในระดับอยู่ลำบากในระดับต่ำ ส่วนทุนธรรมชาติ ส่วนใหญ่อยู่ในระดับอยู่ยาก แต่ไม่มีอยู่ลำบาก และสุดท้ายทุนทางสังคม ส่วนใหญ่อยู่ในระดับอยู่ยาก โดยมีครัวเรือนอยู่ในระดับอยู่ลำบากในระดับต่ำ ดังตารางที่ 4 และ แสดงในภาพที่ 3

ภาพที่ 3 ค่าเฉลี่ยทุน 5 มิติ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา

ตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ยและจำนวนครัวเรือนทุนทั้ง 5 มิติ ในอำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา

มิติทุน	ระดับ	ครัวเรือน	ระดับ
ทุนมนุษย์	1 อยู่ลำบาก	95	2.01 (อยู่ยาก)
	2 อยู่ยาก	628	
	3 อยู่พอได้	26	
	4 อยู่ดี	-	
ทุนกายภาพ	1 อยู่ลำบาก	-	2.87 (อยู่พอได้)
	2 อยู่ยาก	66	
	3 อยู่พอได้	664	
	4 อยู่ดี	19	
ทุนเศรษฐกิจ	1 อยู่ลำบาก	131	2.03 (อยู่ยาก)
	2 อยู่ยาก	558	
	3 อยู่พอได้	60	
	4 อยู่ดี	-	
ทุนธรรมชาติ	1 อยู่ลำบาก	-	2.54 (อยู่พอได้)
	2 อยู่ยาก	391	
	3 อยู่พอได้	312	
	4 อยู่ดี	46	
ทุนทางสังคม	1 อยู่ลำบาก	61	2.23 (อยู่ยาก)
	2 อยู่ยาก	501	
	3 อยู่พอได้	187	
	4 อยู่ดี	-	

ที่มา: จากการสำรวจ (2564)

ตารางที่ 5 ค่าเฉลี่ยมิติทุนต่าง ๆ ในแต่ละตัวชี้วัด

ลำดับ	มิติ ทุนมนุษย์	ระดับ	มิติ ทุนกายภาพ	ระดับ	มิติ ทุนเศรษฐกิจ	ระดับ	มิติ ทุนธรรมชาติ	ระดับ	มิติ ทุนสังคม	ระดับ
1	สุขภาพ	3.70	การเป็น เจ้าของที่อยู่ อาศัย	2.75	มีหนี้สิน	1.92	ทรัพยากรเพื่อ การยังชีพ	2.00	มีประสบการณ์ใน การแก้ไขปัญหา	2.05
2	สวัสดิการ	2.33	สภาพที่อยู่ อาศัย	2.90	มีการออม	2.65	ทรัพยากรเพื่อ สร้างรายได้	1.01	มีส่วนร่วมในการ บริหารจัดการ	2.30
3	พูดภาษาไทย	3.83	สภาพบ้าน เรียบริบาย	3.09	การเข้าถึงแหล่ง สินเชื่อ	3.03	บ้านพักอาศัย อยู่ในพื้นที่ภัย พิบัติ	2.00	การเข้าร่วมกลุ่ม เป็นสมาชิก	2.00
4	อ่าน ภาษาไทย	3.81	มีการจัดระบบ ระบายน้ำ	3.02	มีทรัพย์สิน ประกอบอาชีพ	1.58	สามารถ แก้ปัญหารับมือ ภัยพิบัติ	4.00	กลุ่มกิจกรรม สามารถพึ่งได้	2.92
5	การศึกษา สูงสุด	1.38	ห้องส้วมที่ สะอาด	3.59					ปัญหาการเข้า ร่วมกลุ่มกิจกรรม	4.00
6	กำลังศึกษา	1.07	มีการคัดแยก ขยะ	3.83					ระดับการเข้าร่วม กิจกรรมชุมชน	2.00
7	การศึกษา	1.46	ไฟฟ้า	2.09					ความถี่การเข้า ร่วมกิจกรรม ชุมชน	2.00
8	การทำงาน	2.65	ใช้ประปา	3.79						
9	อาชีพ	3.10	น้ำจากแหล่ง น้ำ	2.62						
10	ทักษะ	3.46	ซื้อน้ำกิน/ใช้	2.91						
11			ความมั่นคงที่ ทำกิน	2.00						
12			ใช้น้ำเพื่อ การเกษตร	0.51						
13			ปัญหาพื้นที่ทำ กิน	3.81						

ลำดับ	มิติ ทุนมนุษย์	ระดับ	มิติ ทุนกายภาพ	ระดับ	มิติ ทุนเศรษฐกิจ	ระดับ	มิติ ทุนธรรมชาติ	ระดับ	มิติ ทุนสังคม	ระดับ
14			โทรศัพท์บ้าน	1.07						
15			โทรศัพท์มือถือ	1.96						
16			คอมพิวเตอร์	1.04						
17			ถนน/เส้นทาง	0.78						
18			ช่องทางการ สื่อสาร	3.99						
19			ใช้เทคโนโลยี สร้างรายได้	2.00						

ที่มา: จากการสำรวจ (2564)

จากตารางที่ 5 เมื่อพิจารณารายละเอียดในทุนแต่ละด้านในแต่ละตัวชี้วัด พบว่า ในด้านทุนมนุษย์นั้น สุขภาพ พูดภาษาไทย อ่านภาษาไทย และทักษะ อยู่ในระดับ 4 อยู่ดี ส่วนอาชีพ และสถานภาพการทำงานอยู่ในระดับ 3 อยู่พอได้ สำหรับเกณฑ์ตัวชี้วัดสวัสดิการอยู่ในระดับ 2 อยู่ยาก ในขณะที่เกณฑ์ตัวชี้วัด การศึกษาสูงสุด กำลังศึกษา ในระดับ 1 อยู่ลำบาก แสดงให้เห็นถึงปัญหาในด้านการศึกษาของคนจนในพื้นที่ยังมีอยู่ เนื่องจากข้อจำกัดด้านเศรษฐกิจของครอบครัวและความห่างไกลในการเดินทางจากที่พัก

ในด้านทุนกายภาพ พบว่า ห้องส้วมที่สะอาด มีการคัดแยกขยะ ใช้ประปา ปัญหาเกี่ยวกับพื้นที่ทำกิน ช่องทางการสื่อสาร มีการจัดระบบระบายน้ำ และสภาพบ้านเรียบร้อย อยู่ในระดับ 4 อยู่ดี ลำดับถัดมาเกณฑ์ตัวชี้วัด การเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัย สภาพที่อยู่อาศัย น้ำจากแหล่งน้ำ และซื้อน้ำกิน/ใช้ อยู่ในระดับ 3 อยู่พอได้ สำหรับเกณฑ์ตัวชี้วัด ไฟฟ้า ความมั่นคงของที่ทำกิน อุปกรณ์สารสนเทศ (โทรศัพท์มือถือ) และใช้เทคโนโลยีฯ สร้างรายได้ อยู่ในระดับ 2 อยู่ยาก ในขณะที่เกณฑ์ตัวชี้วัด อุปกรณ์สารสนเทศ (โทรศัพท์บ้าน) และอุปกรณ์สารสนเทศ (คอมพิวเตอร์) ในระดับ 1 อยู่ลำบาก อาจกล่าวได้ว่าสาธารณูปโภคโดยรวมมีความเหมาะสมกับการดำรงชีพของประชาชนรวมถึงครัวเรือนยากจนในระดับที่ดีเหมาะสม และกลุ่มครัวเรือนยากจนส่วนใหญ่เข้าถึงได้ แต่สำหรับอุปกรณ์สารสนเทศ ประเภทโทรศัพท์บ้าน และคอมพิวเตอร์นั้น ค่อนข้างเป็นสิ่งฟุ่มเฟือยและมีราคาแพง ตลอดจนโทรศัพท์มือถือในปัจจุบันสามารถทดแทนได้และมีค่าบริการที่ถูกกว่า ทำให้ตัวชี้วัดนี้อยู่ในระดับต่ำ สำหรับเกณฑ์ตัวชี้วัด การใช้น้ำเพื่อทำการเกษตร ถนน/เส้นทางสาธารณะ และแหล่งข่าวสร้างรายได้ ไม่สามารถวิเคราะห์ระดับทุนได้เนื่องจากผู้แทนครัวเรือนยากจนที่ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ และมักไม่ได้มีอาชีพ

การเกษตรเป็นหลัก จึงไม่สามารถตอบคำถามประเด็นการใช้น้ำเพื่อทำการเกษตร และถนนหรือเส้นทางสาธารณะ และเดินทางเข้าที่ทำกินหรือไปประกอบอาชีพได้ รวมถึงไม่ได้ใช้แหล่งข่าวสารใด ๆ ในการสร้างรายได้

ในด้านทุนเศรษฐกิจทั้ง พบว่า การเข้าถึงแหล่งสินเชื่อ อยู่ในระดับ 3 อยู่พอได้ ส่วนมีหนี้สิน และมีการออม อยู่ในระดับ 2 อยู่ยาก สำหรับเกณฑ์ตัวชี้วัดมีทรัพย์สินประกอบอาชีพ อยู่ในระดับ 1 อยู่ลำบาก แสดงให้เห็นว่าคนจนในพื้นที่ยังขาดการออมสินทรัพย์ที่สามารถใช้ในการต่อยอดเพื่อประกอบอาชีพ

ในด้านทุนทางธรรมชาติ พบว่า สามารถแก้ปัญหารับมือภัยพิบัติในบ้านพักอาศัย อยู่ในระดับ 4 อยู่ดี มีทรัพยากรฯ เพื่อสร้างยังชีพ และบ้านพักอาศัยอยู่ในพื้นที่ภัยพิบัติ อยู่ในระดับ 2 อยู่ยาก สำหรับเกณฑ์ตัวชี้วัดมีทรัพยากรฯ เพื่อสร้างรายได้ อยู่ในระดับ 1 อยู่ลำบาก สำหรับเกณฑ์ตัวชี้วัด ทำกินอยู่ในพื้นที่ภัยพิบัติ และสามารถแก้ปัญหารับมือภัยพิบัติในพื้นที่ทำกิน ไม่สามารถวิเคราะห์ระดับทุนได้เนื่องจากผู้แทนครัวเรือนยากจนที่ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ และมักไม่ได้ประกอบอาชีพ จึงไม่สามารถตอบคำถามประเด็นเหล่านี้แทนสมาชิกในครัวเรือนได้ อีกทั้งในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา จังหวัดนครราชสีมาจะมีภัยพิบัติ เช่น อุทกภัย และภัยแล้งในบางพื้นที่

ในด้านทุนทางสังคม พบว่า การปฏิบัติตามกฎระเบียบฯ และการเข้าร่วมกลุ่มกิจกรรม (ปัญหาการเข้าร่วม) อยู่ในระดับ 4 อยู่ดี ส่วนมีความรู้ในการแก้ไขปัญหา อยู่ในระดับ 4 อยู่ดี สำหรับมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการชุมชน การเข้าร่วมกลุ่มกิจกรรม (การเป็นสมาชิก) การเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน (ระดับการมีส่วนร่วม) และ การเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน (ความถี่การเข้าร่วม) อยู่ในระดับ 2 อยู่ยาก ลำดับถัดมา การช่วยเหลือกัน มีประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหา และการเข้าร่วมกลุ่มกิจกรรม (สามารถพึ่งพาได้) อยู่ในระดับ 2 อยู่ยาก และประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหา อยู่ในระดับ 3 อยู่พอได้ สำหรับเกณฑ์ตัวชี้วัดกติกาการอยู่ร่วมกัน และการจัดการปัญหาขัดแย้ง อยู่ในระดับ 2 อยู่ยาก สำหรับเกณฑ์ตัวชี้วัด เคยได้ใช้ความรู้จากผู้ที่มีความรู้ ไม่สามารถวิเคราะห์ระดับทุนได้เนื่องจากผู้แทนครัวเรือนยากจนที่ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ จึงไม่เข้าใจและไม่สามารถตอบคำถามประเด็นนี้

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นจากการสำรวจครัวเรือนยากจนจังหวัดนครราชสีมา ในพื้นที่อำเภอเฉลิมพระเกียรติ พบว่า ครัวเรือนยากจนส่วนใหญ่มีสมาชิกเป็นเด็กและผู้สูงอายุ มีทุนทั้ง 5 มิติอยู่ในระดับใกล้เคียงกัน โดยรวมมีทุนกายภาพและธรรมชาติที่ค่อนข้างดี ในขณะที่ทุนมนุษย์ ทุนเศรษฐกิจ โดยเฉพาะทุนสังคมอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ โดยทุนมนุษย์ที่ค่อนข้างต่ำเนื่องจากปัญหาทางการศึกษาและโอกาสทางการศึกษา เนื่องจากสมาชิกส่วนใหญ่เป็นคนชรา การส่งเด็กไปเรียนโดยเฉพาะที่อาศัยอยู่ไกลตัวอำเภอจึงมีข้อจำกัดสูง ในขณะที่ทุนทางเศรษฐกิจบ่งบอกว่าในพื้นที่มีการออมบ้างแต่ขาดการเก็บสินทรัพย์ที่สามารถต่อยอดทางเศรษฐกิจได้ ทำให้คนจนในพื้นที่ขาดโอกาสในการประกอบอาชีพ ส่วนในด้านทุนทางสังคม พบว่าเกณฑ์ที่ใช้วัดบางตัวอาจไม่เหมาะสมหรือไม่สอดคล้องกับบริบท ซึ่งส่งผลต่อการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยทุนทั้งในระดับครัวเรือนและภาพรวมของพื้นที่ได้

นอกจากนี้การวิเคราะห์ทุนทั้ง 5 ด้าน เพื่อให้เข้าใจถึงปัญหาของครัวเรือนยากจนและสามารถนำไปสู่แนวทางแก้ไขปัญหความยากจนได้ จำเป็นต้องเข้าใจความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างทุนทั้ง 5 ด้าน และความแตกต่างของทุนแต่ละด้านในแต่ละระดับความยากจน ดังนั้น จึงจำเป็นต้องใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลทุนทั้ง 5 ด้าน ของครัวเรือนยากจน ในมิติความสัมพันธ์ระหว่างทุน โดยการวิเคราะห์ความสัมพันธ์รายคู่ระหว่างทุน 5 ด้าน ได้ผลการวิเคราะห์ดังนี้

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างทุนทั้ง 5 ด้าน โดยใช้สถิติวิเคราะห์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson Correlation) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์แบบเชิงเส้นระหว่างตัวแปรแบบรายคู่ (Bivariate correlation) ค่าสถิติสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Correlation Coefficient) ความสัมพันธ์ระหว่างทุนมนุษย์ ทุนกายภาพ ทุนเศรษฐกิจ ทุนทางธรรมชาติ และทุนทางสังคม มีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 6 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างทุน 5 ด้าน

พื้นที่ และ จำนวนครัวเรือน	ทุน	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์			
		ทุนมนุษย์	ทุนกายภาพ	ทุนเศรษฐกิจ	ทุนธรรมชาติ
เฉลิมพระเกียรติ 749 ครัวเรือน	ทุนกายภาพ	0.150 ^{***}	-	-	-
	ทุนเศรษฐกิจ	0.428 ^{***}	0.136 ^{***}	-	-
	ทุนธรรมชาติ	0.025 ^{**}	0.140 ^{***}	0.286 ^{***}	-
	ทุนสังคม	0.125 ^{**}	0.120 ^{**}	0.094 ^{**}	-0.022

หมายเหตุ: ** ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่น้อยกว่า 0.01, *** ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่น้อยกว่า 0.001

จากตารางที่ 6 พบว่า พบว่า ระดับค่าเฉลี่ยทุนทั้ง 5 ด้าน มีความสัมพันธ์เชิงบวกรายคู่ระหว่างกันทุกคู่ ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่น้อยกว่า 0.01 โดยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์สูงสุด 3 ลำดับแรก คือ ทุนมนุษย์และทุนเศรษฐกิจ (0.428) รองลงมาคือ ทุนเศรษฐกิจและทุนทางธรรมชาติ (0.286) และทุนมนุษย์และทุนกายภาพ (0.150) ทั้งนี้ ไม่พบความสัมพันธ์ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 ระหว่างทุนมนุษย์กับทุนทางธรรมชาติ และทุนทางธรรมชาติและทุนทางสังคม

6. การอภิปรายผล

จากข้อมูลการสำรวจครัวเรือนยากจนอำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา พบครัวเรือนยากจนจำนวน 749 ครัวเรือน จำนวนคนจน 2,824 คน มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 3,392.56 บาท ระดับทุนมนุษย์ 2.01 ระดับทุนกายภาพ 2.87 ระดับทุนเศรษฐกิจ 2.03 ระดับทุนธรรมชาติ 2.54 ระดับทุนสังคม 2.23 โดยอำเภอเฉลิมพระเกียรติ มีทุนกายภาพและมีทุนทรัพยากรธรรมชาติที่ค่อนข้างมีความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งน้ำและดิน

ในขณะที่ทุนมนุษย์ที่ค่อนข้างต่ำเนื่องจากปัญหาทางการศึกษาและโอกาสทางการศึกษา เนื่องจากสมาชิกส่วนใหญ่เป็นคนชรา การส่งเด็กไปเรียนโดยเฉพาะที่อาศัยอยู่ไกลตัวอำเภอจึงมีข้อจำกัดสูง ในขณะที่ทุนทางเศรษฐกิจบ่งบอกว่าในพื้นที่มีการออมบ้างแต่ขาดการเก็บสินทรัพย์ที่สามารถต่อยอดทางเศรษฐกิจได้ ทำให้คนจนในพื้นที่ขาดโอกาสในการประกอบอาชีพ

เมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างทุนทั้ง 5 ด้าน ที่ทุนเศรษฐกิจมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับทุนมนุษย์ ทุนกายภาพ ทุนทางธรรมชาติ และทุนทางสังคม ทั้งนี้ สามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างทุนเศรษฐกิจและทุนมนุษย์ โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์เชิงบวกมากที่สุด ซึ่งแสดงให้เห็นถึงตัวชี้วัดหรือปัจจัยต่าง ๆ ด้านทรัพยากรมนุษย์ของสมาชิกในครัวเรือน เช่น สุขภาพ ระดับการศึกษา สภาพภาพการทำงาน การประกอบอาชีพ และทักษะเพื่อการหารายได้ มีส่วนอย่างมากต่อระดับรายได้และหนี้สินของครัวเรือนยากจน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของรัตยา ต่างประโคน และคณะ (2562) เรื่อง แนวทางการแก้ไขปัญหาคะยากจน: กรณีศึกษากลุ่มคนจนที่ประกอบอาชีพรับจ้างในโรงสี ในตำบลชุมเห็ด อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า สาเหตุความยากจนส่วนใหญ่มาจากรายได้ครอบครัวไม่สามารถพึ่งตนเองได้ ระดับการศึกษา และขาดที่ทำกิน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ลาภบุญ รัตนโชติพานิช และ สถาพร ถาวรธวัช (2554) เรื่อง การต่อสู้ดิ้นรนเพื่อดำรงอยู่ของคนจนไร้ที่อยู่อาศัยในเขตเทศบาลเมืองชัยนาท จังหวัดชัยนาท พบว่า สาเหตุของความยากจนมีความเกี่ยวข้องกับโอกาสทางการศึกษา ซึ่งส่งผลต่อการประกอบอาชีพ และรายได้ที่ไม่เพียงพอ อันทำให้ไม่สามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของตนเองและครอบครัวได้ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิบูลย์ รัตนภรณ์วงศ์ และคณะ (2563) เรื่อง การพัฒนารูปแบบการแก้ปัญหาความยากจนของชุมชนในประเทศไทย พบว่า การแก้ปัญหาความยากจนควรเน้นการพัฒนาและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของชุมชน หรือกล่าวคือปัจจัยด้านสมาชิกในครัวเรือนยากจนนั้นมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับระดับเศรษฐกิจของครัวเรือนยากจนนั่นเอง

ส่วนในมิติของทุนเศรษฐกิจและทุนทางธรรมชาติ ทุนทางธรรมชาติและทุนกายภาพ และ ทุนกายภาพและ ทุนเศรษฐกิจ มีความสัมพันธ์เชิงบวกสูงในลำดับรองลงมา นั่นคือ ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรทางธรรมชาติ และการเกิดภัยพิบัติในพื้นที่สอดคล้องเพิ่มขึ้นหรือลดลงในทิศทางเดียวกันกับทั้งระดับรายได้และหนี้สิน รวมถึงสภาพความเป็นอยู่ของครัวเรือนยากจนส่วนใหญ่ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชูจิต ชายทวีป (2559) เรื่องปัจจัยสำเร็จของการลดปัญหาความยากจน พบว่าความจนส่วนใหญ่กระจุกตัวอยู่ในชนบทที่ห่างไกล อนึ่งสภาพภูมิอากาศที่แห้งแล้งได้ส่งผลกระทบต่อผลผลิตทางการเกษตร และย่อมส่งผลกระทบต่อรายได้ของครัวเรือนเฉลี่ยต่อปีลดลง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของมิติความยากจนทั้ง 3 ทุนนี้มีความสัมพันธ์เชิงบวกในลักษณะสอดคล้องเกื้อกูลร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ระพี ผลพาณิชย์ และสมพจน์ กรณนุช (2561) เรื่อง ทุนกายภาพ ทุนมนุษย์ ทุนทางธรรมชาติ และทุนสังคม และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ได้กล่าวว่า ทุนมนุษย์ ทุนกายภาพ ทุนสังคม และทุนทางธรรมชาติ ทั้ง 4 ชนิดเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ความบกพร่องของทุนหนึ่ง ๆ ย่อมบั่นทอนการเติบโตของเศรษฐกิจและกีดขวางอุปทานของทุนชนิดอื่น ๆ

ส่วนทุนกายภาพและทุนมนุษย์ มีความสัมพันธ์เชิงบวก แสดงถึงสภาพความเป็นอยู่และสาธารณสุขปึกของครัวเรือนยากจนเกี่ยวข้องในทิศทางเดียวกันกับปัจจัยด้านสมาชิกในครัวเรือน ส่วนทุนทางธรรมชาติและทุนมนุษย์ ไม่พบความสัมพันธ์ และ ทุนทางสังคม มีความสัมพันธ์กับทุนอื่น ๆ ในระดับน้อย

ส่วนความสัมพันธ์กับระดับความยากจน ครัวเรือนยากจนในระดับอยู่ลำบากจะมีทุนมนุษย์ ทุนกายภาพ ทุนทางธรรมชาติ และทุนทางสังคมที่น้อยกว่าครัวเรือนยากจนในระดับอยู่ยาก และระดับอยู่พอได้และอยู่ดี ทั้งนี้ ลักษณะพื้นที่อำเภอเฉลิมพระเกียรติเป็นอำเภอที่มีพื้นที่ขนาดเล็กอยู่ติดกับอำเภอเมืองนครราชสีมา ครัวเรือนยากจนที่ไม่ได้ลำบากมากจนเกินไปสามารถใช้ศักยภาพสมาชิกในครัวเรือนในการประกอบอาชีพสร้างรายได้จากเกษตรกรรม ค่าขาย หรือรับจ้างนอกพื้นที่ สามารถเข้าถึงสาธารณสุขปึกต่าง ๆ และทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ที่สำคัญ คือ ลำน้ำมูล และเข้าถึงการรวมกลุ่มและได้รับความช่วยเหลือได้มากกว่ากลุ่มครัวเรือนยากจนที่อาจเป็นกลุ่มเปราะบางอาศัยอยู่บ้านเพียงลำพัง สุดท้ายอาจกล่าวได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างทุน และความแตกต่างของทุนในแต่ละระดับความยากจนของแต่ละพื้นที่ ซึ่งมีความสอดคล้องกันและสามารถอธิบายได้จากบริบทในแต่ละพื้นที่ นั่นคือ ครัวเรือนที่มีระดับทุนเศรษฐกิจยากจนมากจะมีหรือเข้าถึงทุนด้านอื่นได้น้อยกว่าครัวเรือนยากจนที่มีระดับทุนเศรษฐกิจที่ดีกว่า ดังนั้น การแก้ไขปัญหาความยากจนสามารถนำข้อค้นพบความสัมพันธ์ระหว่างทุนและความแตกต่างของทุนในแต่ละระดับความยากจนเป็นฐานเพื่อการวิเคราะห์ศักยภาพครัวเรือนยากจนร่วมกับบริบทอื่นของพื้นที่ และสร้างแนวทางแก้ไขปัญหาความยากจนในเชิงพื้นที่ต่อไป

7. ข้อเสนอแนะ

1. รัฐบาลควรกำหนดนโยบายและแผนด้านการแก้ไขปัญหาความยากจนให้เป็นวาระแห่งชาติ มีการสนับสนุนทรัพยากรและงบประมาณในการขับเคลื่อนอย่างเหมาะสม ตลอดจนรัฐบาลควรมีการวิเคราะห์เชื่อมโยงเพื่อกำหนดมาตรการช่วยเหลือคนจนให้ครอบคลุมทุกมิติ
2. จังหวัด อำเภอ และ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ควรมีส่วนช่วยในการผลักดันครัวเรือนยากจนในการเสริมสร้างอาชีพและมีการรวมกลุ่มด้านการเพาะปลูก เนื่องจากพื้นที่มีศักยภาพด้านกายภาพและธรรมชาติที่ดี ประกอบกับตัวอำเภอใกล้แหล่งน้ำขนาดใหญ่และตัวจังหวัด ซึ่งมีความเหมาะสมในการเป็นแหล่งผลิตอาหารให้แก่จังหวัดและพื้นที่ใกล้เคียง
3. หน่วยงานในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องในด้านต่าง ๆ ควรมีการส่งเสริมช่วยเหลือครัวเรือนยากจนในการสร้างนวัตกรรมแก้ปัญหาที่เหมาะสมในท้องถิ่น ตั้งแต่ระดับต้นน้ำ กลางน้ำ และ ปลายน้ำ เช่น นวัตกรรมการบริหารพื้นที่สาธารณะสำหรับครัวเรือนยากจนที่ขาดที่ดินทำกิน การอนุญาตให้ใช้พื้นที่ อำนาจหน้าที่ สิทธิประโยชน์เกี่ยวกับการใช้พื้นที่สาธารณะของกลุ่มอาชีพ ให้สามารถมาใช้ประโยชน์ได้ ภายใต้การดูแลของหน่วยงานในท้องถิ่นในการให้คำปรึกษา

บรรณานุกรม

- ชูจิต ชายทวีป. (2559). ปัจจัยสำเร็จของการลดปัญหาความยากจน. วารสารสังคมศาสตร์บูรณาการ มหาวิทยาลัยมหิดล, 3(2), 188- 214.
- ธนพล สราญจิตร. (2558). ปัญหาความยากจนในประเทศไทย. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 5(2), 12-21.
- ระพี ผลพานิชย์ และ สมพจน์ วรรณนุช (2561) ทุนกายภาพ ทุนมนุษย์ ทุนธรรมชาติ และทุนสังคม และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ. วารสารพัฒนบริหารศาสตร์, 58(3), 154-168.
- รัตยา ต่างประโคน, จรัส สว่างทัพ, อนันต์ ลิขิตประเสริฐ และ สุริยา รักการศิลป์. (2562). แนวทางการแก้ไข ปัญหาความยากจน: กรณีศึกษากลุ่มคนจนที่ประกอบ อาชีพรับจ้างในโรงสี ในตำบลชุมเห็ด อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์. การประชุมทางวิชาการเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ครั้งที่ 3 (462-476). มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.
- ลาภบุญ รัตนโชติพานิช และ สถาพร ถาวรธวัช. (2554). การต่อสู้ดิ้นรนเพื่อดำรงอยู่ของคนจนไร้ที่อยู่อาศัยใน เขตเทศบาลเมืองชัยนาทจังหวัดชัยนาท. วารสารจันทร์เกษมสาร, 17(32), 68-74.
- วิบูลย์ รัตนภรณ์วงศ์, วราภรณ์ รุ่งเรืองกลกิจ, จำเนียร ราชแพทยาคม และ สุภมาส อังศุโชติ. (2563). การพัฒนา รูปแบบการแก้ปัญหาความยากจนของชุมชนในประเทศไทย. วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิง พุทธ, 5(4), 261-280.
- สมชัย ศรีนอก. (2561). คนจน 4.0: นวัตกรรมสร้างความจนและแก้ปัญหาความจน. วารสารมหาวิทยาลัยวิชาการ 5 (พิเศษ) เนื่องในงานพิธีประสาทปริญญา ประจำปี 2561, 83-94.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานพัฒนาฐานข้อมูลและตัวชี้วัดภาวะสังคม. (2563). รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย ปี 2555. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2563) ระบบบริหารจัดการข้อมูลการพัฒนาคนแบบชี้เป้า: TPMAP. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) และ ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ (เนคเทค-สวทช.) กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี.

Chambers, R., & Conway, C. (1992). *Sustainable rural livelihoods: Practical concepts for the 21st century*, IDS Discussion Paper 296.

Ellis, F. (2000). *Rural livelihood diversity in developing countries: Analysis, method. policy*. Oxford University Press.

Haughton, J., & Khandker, S. R. (2009). *Handbook on poverty and inequality*. World Bank.

World Bank. (2001). *Poverty measurement*. <https://www.worldbank.org/en/home>.

